

PROSESSUAL HÜQUQ

MÜASİR DÖVRDƏ MEDIASİYAYA MÜRACİƏTİN NORMATİV HÜQUQİ TƏNZİMLƏNMƏSİ

ETİBAR ƏLİYEV*

Annotasiya

Məqalədə müasir dövrdə mediasiyaya müraciətin normativ hüquqi tənzimlənməsi barədə məsələ elmi kontekstdə nəzərdən keçirilir. Qeyd edilir ki, mediasiyaya müraciət proseduru həyata keçirilərkən müəyyən mediasiya münasibətləri yaranır. Yaranan bu cür münasibətlər müvafiq mediasiya-hüquq normaları vasitəsi ilə qaydaya salınaraq tənzimlənir. Müvafiq mediasiya-hüquq normaları isə, əsasən, aşağıda göstərilən normativ hüquqi aktlarda təsbit olunmuşdur: Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsi, “Mediasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikasının İnzibati-Prosessual Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Qərarları, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin aidiyyəti üzrə müvafiq qərarları və s.

Açar sözlər: *mübahisələrin alternativ həlli, mediasiya prosesi, mübahisə tərəfləri, mediasiyaya müraciət, normativ hüquqi tənzimlənmə, mediasiya-hüquq normaları.*

I. Giriş

Məlum olduğu kimi, dünyada cərəyan edən qloballaşma və sosial-iqtisadi transformasiyalar şəraitində müstəqil Azərbaycan Respublikasında mediasiya fəaliyyəti ilə bağlı ictimai münasibətlərin günbəgün inkişaf edərək, kütləvi xarakter alması tendensiyası müşahidə edilir [7]. Beynəlxalq aləmdə insan hüquqlarının qorunması üzrə fəaliyyət ictimai-sosial hadisə kimi hər bir ölkənin milli infrastrukturda vacib yer tutur [2]. Belə ki, ölkənin hərtərəfli tərəqqisi üçün insan hüquqlarının təmin olunma səviyyəsi əsas göstərici kimi önəmli amillərdən biri sayılır. Azərbaycan Respublikası öz tarixi dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Ümummilli Lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə dünya birliyinin tamhüquqlu üzvünə çevrilmiş, əsas qanun olan Konstitusiyaya referendum yolu ilə qəbul edilmiş, bir sıra qlobal layihələr gerçəkləşərək, ənənəvi sosial-iqtisadi və idarəetmə mexanizmlərində ciddi dəyişikliklər baş verməklə ölkədə yeni infrastruktur sahələri yaranmış, beynəlxalq əlaqələr sferası genişlənmiş, hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində silsilə qanunvericilik aktları qəbul edilərək, insanların azad, təhlükəsiz və fiziki cəhətdən sağlam mühitdə yaşaması, müstəqilliyin möhkəmlənməsi və məhkəmə-hüquq sektorunun inkişafı istiqamətində bir çox əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilmişdir. Təsədüfi deyil ki, ulu öndər Heydər Əliyev bu istiqamətdə öz fikirlərini belə ifadə etmişdir: “Azərbaycanda insan hüquqlarının qorunması, insan azadlıqlarının təmin edilməsi həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. İnsan

* Hüquq elmləri doktoru, professor / Bakı Dövlət Universiteti / email: a-etibar@rambler.ru

hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi dövlətin ali məqsədidir” [4; 5]. Belə ki, hər kəsin doğulduğu andan toxunulmaz, pozulmaz və ayrılmaz hüquq və azadlıqlara malik olması barədə müddəalar Konstitusiyada, konkret olaraq, öz əksini tapmış, eləcə də insan hüquqlarının müdafiə üsulları müəyyənləşdirilmişdir. Müdrik Ulu Öndərin elmi əsaslara söykənən ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi sferalarda çoxaspektli inkişaf kursu bazar iqtisadiyyatına keçid və dünyada baş verən qloballaşma prosesi fonunda ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən zənginləşdirilərək, yeni çalarlarla və uğurla davam etdirilir. Gələcəyə istiqamətlənmiş bu sosial-iqtisadi və hüquqi islahatlar bütün sahələrdə, o cümlədən əhaliyə hüquqi xidmətlərin göstərilməsi sektorunda öz müsbət nəticələrini verməkdədir. Dövlət başçısı İlham Əliyevin dediyi kimi, “Azərbaycanın müasir inkişaf dövründə hüquqi dövlət quruculuğu və insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində səylərin gücləndirilməsi dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi müəyyən edilmişdir. Azərbaycan Respublikasında insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi ümumdövlət vəzifəsi hesab edilir. Hər bir vətəndaşın hüququnun qorunması bizim üçün çox önəmlidir. Biz qanunun aliliyinin təmin olunduğu, yüksək səviyyədə şəffaflıq olan, hər bir insanın sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşadığı və bütün azadlıqlardan istifadə etdiyi cəmiyyət qururuq” [6]. Bu gün Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətində müşahidə olunan dinamik sosial-iqtisadi inkişaf və beynəlxalq münasibətlər sisteminə inteqrasiya insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində təminat mexanizmlərinin və müvafiq infrastrukturun təkmilləşdirilməsini, maddi-texniki bazanın modernləşdirilməsini, bu istiqamətdə işlərin beynəlxalq standartlara tam uyğun aparılmasını, bütövlükdə hüquq idarəetmə sisteminin ölkənin sosial-iqtisadi inkişafındakı rolunun daha da artırılmasını zəruri edir. Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planının təsdiq edilməsi (2006-cı il), “Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” Fərmanın (2019-cu il) imzalanması, “Mediasiya haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (2019-cu il) və digər normativ hüquqi aktların qəbul edilməsi söylənilən fikirlərə parlaq nümunədir. Eyni zamanda, qeyd etməliyik ki, nüfuzlu ictimai təşkilat olan Heydər Əliyev Fondu insan hüquqları sahəsində müvafiq müdafiə vasitələrinin inkişaf etdirilməsini öz fəaliyyət istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirmişdir və bu fəaliyyət sferasına aid proqram və layihələrin həyata keçirilməsində fəal iştirak edir. Bu baxımdan, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, İSESKO-nun xoşməramlı səfiri xanım Mehriban Əliyeva tərəfindən ölkədə insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində fəaliyyətin gücləndirilməsinə və inkişafına, gənc hüquqşünas kadrlar nəslinin formalaşmasına göstərilən diqqət və qayğı, eləcə də verilən real töhfələr təqdirəlayiqdir. Müasir dövrdə yaradılmış koordinasiya nəticəsində Azərbaycanda beynəlxalq aləmdə qabaqcıl təcrübəyə əsaslanan mediasiya institutu təşəkkül tapmış və bu fəaliyyət növünün inkişaf etdirilərək, daha da genişlənməsi üçün münbit şərait yaradılmışdır. Belə ki, 12 fevral 2020-

ci il tarixində "Mediasiya Şurası" qeyri-kommersiya hüquqi şəxsin təsis edilməsi, eləcə də regionlarda müasir standartlara uyğun mediasiya təşkilatlarının yaradılması prosesləri ədliyyə sisteminin inkişafında yeni mərhələ olmaqla yanaşı, bu sahədə islahatların müasir çağırışlara uyğun davam etdirilməsinə rəvac vermişdir [7]. Göstərilən fundamental amilləri və mediasiya fəaliyyəti sferasında ictimai münasibətlərin pozitiv inkişaf meyillərini diqqətə çəkərək, bu kontekstdə mediasiya hüquq elmi sahəsinin müasir meyar və standartlar çərçivəsində tədqiq olunması aktualıq kəsb edir. Cəmiyyətdə mediasiya fəaliyyəti ilə bağlı müəyyən növ ictimai münasibətlər əmələ gəlir ki, həmin münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsi müvafiq hüquq normaları vasitəsi ilə həyata keçirilir. Bu kimi hüquq normalarının məcmu halında birləşməsi mediasiya hüququ adlanır və o, Azərbaycan Respublikasında milli hüquq sistemində insan hüquqları kontekstində kompleks hüquq institutu statusuna malik olan tərkib hissə kimi formalaşma mərhələsindədir. Qeyd etməliyik ki, vətəndaş cəmiyyətində hər kəsin azadlıq hüququ vardır. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası vətəndaşların azadlıq hüququnu təsbit edir (maddə 28). Azadlıq hüququ, mahiyyət etibarilə, vətəndaşların öz iradəsi əsasında davranış imkanını ehtiva edir. Davranış imkanı isə vətəndaşların istənilən hərəkəti etmək hüququdur, yəni potensial imkanıdır, istəyidir [23, s. 9]. Belə hüquqdan faydalanaraq, vətəndaşlar öz aralarında yaranan mübahisələri üçüncü tərəfin (mediatorun) iştirakı ilə qarşılıqlı razılıq əsasında həll edirlər. Bu proses mediasiya adlanır. Mediasiya prosesinin həyata keçirilməsi zamanı yaranan ictimai münasibətlər mediasiya qanunvericiliyi ilə tənzimlənilir [28, s. 4]. Məhz mediasiya münasibətlərini tənzimləyən müvafiq hüquq normalarının sistemi mediasiya hüquq institutunu yaradır.

II. Qanunvericiliyin təhlili

Mediasiya haqqında mövcud qanunvericiliyə əsasən, mediasiya dedikdə mübahisə tərəfləri arasında yaranmış situasiyanın mediatorun vasitəçiliyi ilə, qarşılıqlı razılıq əsasında həll edilməsi istiqamətində həyata keçirilən proses nəzərdə tutulur [28, s. 3].

Qeyd etməliyik ki, mediasiya prosesinin həyata keçirilməsi prosedurları mediasiya haqqında qanunvericiliklə xüsusi qaydada tənzimlənilir. Belə ki, mediasiya prosesi Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi (1999-cu il), Əmək Məcəlləsi (1999-cu il), Mülki Məcəlləsi (1999-cu il), Mülki-Prosessual Məcəlləsi (1999-cu il), İnzibati Xətalər Məcəlləsi (2015-ci il), İnzibati-Prosessual Məcəlləsi (2009-cu il), "Mediasiya haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu (2019-cu il), "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu (1999-cu il), Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 05.09.2019-cu il tarixli 384 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Mediatorların peşəkar etik davranış qaydası", Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 05.09.2019-cu il tarixli 385 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Mediasiya prosesinin həyata keçirilməsi Qaydası", Mediasiya

Şurasının 15.04.2020-ci il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Mediatorların davranışı ilə bağlı Reqlament”, mediasiya təşkilatının daxili nizamnamə qaydası və digər normativ hüquqi aktlara əsasən həyata keçirilir [22; 32].

Mediasiya haqqında qanunvericiliyə görə, mülki işlər və kommersiya münasibətləri (xarici elementli mübahisələr də daxil olmaqla), eləcə də ailə, əmək və inzibati hüquq münasibətlərindən irəli gələn mübahisələr üzrə tərəflər mediasiya prosesində bilavasitə və ya nümayəndələri vasitəsilə iştirak edirlər. Tərəflər mediasiya prosesində vəkillərin, tərcüməçilərin, müvafiq sahədə ekspert və mütəxəssislərin köməyindən, eləcə də informasiya hüquqlarından [15] istifadə edə bilirlər. Tərəflərin razılaşması ilə mediasiya prosesində digər şəxslərin də iştirak etməsi mümkündür (MHQ, maddə 24.4) [20, s. 22]. Burada söhbət mediasiya prosesində daha çox iştirak edən təmsilçi (müvəkkil) şəxs kimi vəkildən gedir.

Fiziki və hüquqi şəxslərə yüksək keyfiyyətli hüquqi yardımın göstərilməsi üzrə vəkillik fəaliyyətinin əsas prinsipləri, vəkillərin hüquqi statusu və onların özünüidarəsinin əsasları “Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının 28 dekabr 1999-cu il tarixli 783-IQ nömrəli Qanunu (VFQ) ilə müəyyən edilir [18, s. 20; 13; 29].

Belə bir məqamı xüsusilə qeyd etməliyik ki, məhkəmə icraatı prosesindən fərqli olaraq, mediasiya proseduru tarixi faktlar, milli mentalitet, səbəbiyyət əlaqələri, mübahisə edən tərəflərin hüquqları və arqumentləri nəzərə alınmaqla, tam fərqli bir konsepsiyaya əsaslanır [8, s. 85-115]. Belə ki, qeyd edilən amillər mübahisə edən tərəflər arasında barışıq sazişi əldə etmək üçün əsas sayılmır, yəni burada mühakimə vəziyyəti yaranmır. Sözügedən konsepsiyanın düzgün dərk edilməsi, təbii ki, hüquqi yardım göstərən şəxslərin mediasiya prosesində konstruktiv iştirakı və mübahisə edən tərəflərə proses ərzində effektiv dəstək verilməsi üçün olduqca aktualdır. Mediasiya prosesində əsas diqqət mübahisə edən tərəflərin gələcəkdə yarana biləcək ehtiyac, mənafe və maraqlarına fokuslanır. Eyni zamanda, tərəflər üçün onların bir-birini qarşılıqlı başa düşmək və mübahisəni təfəssilatı ilə dərk etmək məqsədilə interaktiv format və əməkdaşlıq şəraiti yaradılır; belə şəraitdə tərəflər mübahisə üzrə müvafiq həll yolu imkanı əldə edirlər. Belə hal mediator tərəfindən idarə edilən və asanlaşdırılan, xüsusi struktura malik olan, qeyri-rəsmi və könüllü xarakter daşıyan müəyyən bir prosesdə təzahür edir.

Mübahisə işi üzrə mediasiya prosesində aktiv əməkdaşlıq və konstruktiv yanaşma təqdim edən yardımçı şəxslər mediasiyayı idarə edən mediatorlara araşdırılan problem üzrə razılaşma variantlarına fokuslanmaqda səmərəli köməklik göstərməklə, tərəflərin real maraq, tələb və ehtiyaclarını daha əhatəli şəkildə ehtiva edən barışıqın əldə olunmasına dəstək verə bilirlər. Söhbət mediasiya prosesində təmsilçilik institutundan gedir [3, s. 8-14].

Mediasiya prosesinə fokuslanmağın, eləcə də onu aydın dərk etməyin bir neçə üsulu mövcuddur ki, həmin üsullardan biri “mediasiya hərəkətlərini” mübahisə edən tərəflərin tələb və maraqlarını daha aydın müəyyənləşdirməyə, eləcə də situasiyanı ətraflı şərh etməyə müvafiq imkan yaradan effektiv proses kimi nəzərdən keçirməkdən ibarətdir.

Məlum olduğu kimi, mediasiya prosesində mübahisələndirilən məsələ üzrə hər bir tərəfin irəli sürdüyü tələbin, mövqenin, xahişin altında maraq vardır. Azərbaycan dilinin izahlı lüğətinə görə, maraq bir şeyə diqqət göstərmək, bir şeyi bilmək, öyrənmək həvəsi, meyili, arzusu deməkdir [11, s. 235].

Mübahisələrin alternativ həlli mediasiya prosesi vasitəsilə həyata keçirilir. Mediasiya prosesi dedikdə mübahisə üzrə qərar qəbul etmə prosesi, tələblər irəli sürən və öz mövqelərini, maraqlarını arqumentlər ilə əsaslandırان tərəflər arasında formalaşan qarşılıqlı təsir mexanizmi başa düşülür. Lakin, mediasiya prosesi mərhələlərinin əsasında duran fundamental reallıq ondan ibarətdir ki, mübahisə tərəfləri yalnız onların mövqelərinin necə qəbul edilməsindən deyil, həm də onların maraqlarının necə təmin edilməsindən asılı olaraq, müvafiq qərar qəbul edirlər.

Mediasiyasahəsindəki bilikləri ötürmək və iştirakçıların mediasiyasahəsindəki bacarıqlarını yeniləmək üçün “ADR Center”-in mediasiya mərhələləri üzrə metodologiyası uzunmüddətli praktikaya əsaslanaraq, mediasiya prosesinin mərhələlərini aşağıdakı kimi fərqləndirir: hazırlıq, birgə sessiya, fərdi sessiyalar və yekun sessiya [12, s. 44-45; 25].

Göstərilən dörd əsas mərhələ mediasiya haqqında sorğunun – müraciətin daxil olması tarixindən mediasiya prosesinin yekunlaşması vaxtına qədər xronoloji ardıcılıqla bölünür. Belə ki, mediasiyaya müraciətlə bağlı proses mediatorun və tərəflərin “hazırlanması” ilə başlayır - birinci mərhələ, birgə açılış sessiyası və ya “məlumatlandırma” mərhələsi ilə davam edir - ikinci mərhələ. Növbəti üçüncü mərhələ olan fərdi sessiyalar da, faktiki olaraq, iki etapdan ibarətdir – “araşdırma” və “danışqlar”. Yekun mərhələ isə yekun sessiyadır - dördüncü mərhələ; bu mərhələyə tərəflərin razılıq əldə edə bilib-bilməməsindən asılı olmayaraq, mediasiya prosesinin yekunlaşdırılması üçün lazım olan bütün zəruri işlərin həyata keçirilməsi daxildir.

Mediasiya hüquq institutunun xüsusi hissəsi müəyyən struktur tərkib hissələrdən ibarətdir ki, mediasiya prosesinin əsasları subinstitutu onlardan biri sayılır [8, s. 8-45]. Mediasiya prosesinin əsasları dedikdə mübahisələrin alternativ həll (MAH) və mediasiyaya müraciət, mübahisələrin yaranma səbəbləri, təhlili və dinamikası, mübahisələrin yaranmasının və həll edilməsinin mərhələləri, mübahisələrin həllinə psixoloji maneələr, mediasiyaya müraciətin formaları, mediasiya prosesi və onun mərhələləri, eləcə də mediasiyanın həyata keçirilməsi ilə bağlı yaranan digər münasibətləri tənzimləyən hüquq normalarının sistemi başa düşülür.

Mediasiya prosesinin ilkin, yəni başlanğıc mərhələsi məhz mediasiyaya müraciətdən başlayır. Məlum olduğu kimi, cəmiyyətdə tarixən mübahisələrin alternativ həll (MAH) spektri təşəkkül tapmışdır. Mediasiya da unikal proses olaraq, MAH spektrinin əhatə dairəsinə daxildir. Mediasiya haqqında qanunvericiliyə görə, mediasiya dedikdə mediatorun (mediatorların) vasitəçiliyi ilə tərəflər arasında yaranmış mübahisənin qarşılıqlı razılıq əsasında həlli ilə bağlı müəyyən olunan proses nəzərdə tutulur [28, s. 3]. Bu kontekstdə mediasiyaya müraciət proseduru xəotik şəkildə deyil, qanunvericiliklə müəyyənləşdirilmiş

qaydada normativ hüquqi aktlar əsasında həyata keçirilir. Bu mövzunun araşdırılmasında əsas məqsəd də məhz bu aspektin tədqiq edilməsindən ibarətdir.

Eyni zamanda, hüquq ədəbiyyatı səhifələrində göstərilir ki, mübahisələrin həlli üzrə proseslərdə aşağıda göstərilən formatlar ehtimal edilir [12, s. 10-18]:

- transformativ mediasiya;
- asanlaşdırıcı mediasiya;
- qiymətləndirici mediasiya;
- zərərçəkmiş-təqsirkar mediasiyası;
- Ombudsman proqramları üçün mediasiya;
- məhkəmə mediasiyası və s.

Mediasiyanın həyata keçirilməsi üçün ilkin şərt kimi tərəflər arasında yaranmış və ya yarana biləcək mübahisə faktoru çıxış edir. Söhbət mülki işlər və kommersiya mübahisələri (xarici elementli mübahisələr də daxil olmaqla), ailə münasibətlərindən irəli gələn mübahisələr, əmək münasibətlərindən irəli gələn mübahisələr və inzibati hüquq münasibətlərindən irəli gələn mübahisələrdən gedir (MHQ, maddə 3). Mediasiya qanunvericiliyində təsbit edilmiş hüquq normalarına uyğun olaraq, ailə və əmək münasibətlərindən irəli gələn mübahisələr üzrə məhkəməyə müraciət etməmişdən əvvəl ilkin mediasiya sessiyasında iştirak tələb olunur (MHQ, maddə 28, 29). Ona görə də, müvafiq mübahisəyə baxılması üçün mediasiyaya müraciət ilkin mərhələ kimi vacib əhəmiyyət kəsb edir.

Qeyd etməliyik ki, mübahisəictimai münasibətlərin tərkib hissəsi kimi, adətən, tərəflərin eyni bir məsələ ilə bağlı ziddiyyətli maraqlara malik olduqlarına inandıqda əmələ gəlir [16, s. 16-30]. Başqa sözlə ifadə etsək, mübahisə - fikirlərin, mövqelərin, mülahizələrin uzlaşmayaraq kəsişməsidir və bu zaman tərəflər öz mövqeyini müdafiə edərək qarşı tərəfin dəlillərini və ya arqumentlərini təkzib etməyə çalışır. İctimai münasibətlər inkişaf edərək mürəkkəbləşdikcə, mübahisələrin də qəlizliyi və əmələgəlmə səbəbləri daha da çoxalır. Göstərilən bu amillər mübahisənin yaranmasına və ağırlaşmasına, eyni zamanda, onun praktik və hüquqi həllinə də təsir edir.

Mübahisənin məzmununu təşkil edən aspektləri, şərti olaraq, iki qrup üzrə fərqləndirmək mümkündür:

1. Mübahisənin “məqsədi” (motiv və arqumentləri) və açıq aspektləri;
2. Mübahisənin aşkar olmayan (görünməyən) və aşkar edilməli olan “subyektiv” aspektləri.

Bu, o deməkdir ki, mübahisə edən tərəflər təbiiq ediləcək mediasiya qanunvericilik aktlarına, sübtedici amillərə, faktlara və mövcud situasiyaya, habelə mübahisənin görünən aspektlərinə aktiv diqqət yetirməklə öz hüquqi mövqelərini formalaşdırırlar; belə vəziyyəti aktiv yanaşma da adlandırmaq olar. Bununla yanaşı, mübahisə tərəfləri mübahisənin əsl səbəb və motivlərini, həmçinin mübahisənin narahatlıqlar, qavrayışlar, qorxular, emosiyalar, duyğular, ehtiyaclar, dəyərlər və ya maraqlar kontekstində müəyyən edilən subyektiv aspektləri nəzərdən qaçırlar; belə mövqeyə passiv yanaşma deyilir.

Qeyd edilən amillər mediasiyaya ilkin müraciət zamanı nəzərə alınarsa, həm mübahisə edən tərəflər, həm də mediator mübahisənin əsl mahiyyətini, mövcud situasiyanı və özlərinin həmin mübahisənin əmələ gəlməsində rollarını daha yaxşı və aydın anlaya bilirlər.

Mediasiyaya müraciətin normativ hüquqi tənzimlənməsi ilə bağlı məsələ üzrə qeyd etməliyə ki, mediasiyaya müraciət proseduru həyata keçirilərkən müəyyən mediasiya münasibətləri yaranır. Yaranan bu cür münasibətlər müvafiq mediasiya-hüquq normaları vasitəsi ilə qaydaya salınaraq tənzimlənir. Müvafiq mediasiya-hüquq normaları isə, əsasən, aşağıda göstərilən normativ hüquqi aktlarda təsbit olunmuşdur:

- “Mediasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu [28, s. 18-31]. Adıçəkilən qanunda (MHQ) mediasiyaya müraciətlə bağlı ictimai münasibətləri tənzimləyən müvafiq hüquq normaları öz əksini tapmışdır. Bu kontekstdə, məsələn, aşağıdakıları göstərə bilərik: maddə 21.5 – mediasiya prosesi barədə təklifin göndərilməsi, maddə 21.6 – tərəflərdən birinin mediasiya prosesinin tətbiqi barədə zəruri məlumatların və ya yazılı formada təklifin qarşı tərəfə göndərilməsi, maddə 21.7 – göndərilmiş təklif 10 gün ərzində cavablandırılmadıqda və ya hər hansı formada rədd edildikdə mediasiya prosesinə avtomatik xitam verilməsi, maddə 29.1 – ilkin mediasiya sessiyasında iştirak etmək üçün müraciət edən tərəflərə mediator tərəfindən mediasiya prosesinin mahiyyətinin, üstünlüklərinin və qaydalarının izah edilməsi, tərəflərlə birgə və ayrılıqda görüşlər keçirilməsi, maddə 31.1 – məhkəmə mediasiyası zamanı məhkəmə icraatı müddətinin dayandırılması, maddə 35.1 – mediasiya prosesi tətbiq edildikdə tərəflər arasında mübahisə üzrə qanunla nəzərdə tutulan iddia müddəti axımının dayandırılması və s. müddəalar;

- Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi [19, s. 268-273]. Sözügedən normativ hüquqi aktın (MM), məsələn, XVIII fəslə (maddə 372-384) “İddia müddəti” adlanır. Burada iddia müddətinə anlayış verilir, habelə iddia müddətinin müəyyənləşdirilməsi, iddia müddətinin tətbiqi və s. məsələlər barədə müddəalar yer almışdır. Belə ki, başqa şəxsdən hər hansı hərəkəti yerinə yetirməyi və ya yerinə yetirməkdən çəkinməyi tələb etmək hüququna müddət şamil edilir. Hüququ pozulmuş şəxsin iddiası ilə hüququn müdafiəsi üçün müddət iddia müddəti sayılır. Ümumi iddia müddəti on il, müqavilə tələbləri üzrə iddia müddəti üç il, daşınmaz əşyalarla bağlı müqavilə tələbləri üzrə iddia müddəti altı il, vaxtaşırı icra edilməli öhdəliklərdən irəli gələn tələblər üzrə iddia müddəti isə üç il təşkil edir. Tələblərin ayrı-ayrı növləri üçün MM ilə ümumi müddətə nisbətən qısaldılmış və ya uzadılmış xüsusi iddia müddətləri təyin edilə bilər. Bu qaydalar, əgər qanunla ayrı hal müəyyənləşdirilməyibsə, xüsusi iddia müddətlərinə də şamil edilir və s.;

- Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsi [20, s. 33-221]. Bu məcəllədə (MPM) mediasiyaya müraciət proseduru həyata keçirilən zaman faydalı ola biləcək kifayət qədər müvafiq hüquq normaları təsbit edilmişdir. Məsələn, MPM-in X fəslə (maddə 128-133) prosessual müddətlərə, XVIII fəslə

(maddə 254-258) iş üzrə icraatın dayandırılması, XX fəslə (maddə 261-262) iş üzrə icraata xitam verilməsi barədə müddəalara həsr olunmuşdur və sairə;

- Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi (İXM). İnzibati hüquq münasibətlərindən irəli gələn mübahisələrlə bağlı mediasiyaya müraciət prosesinin həyata keçirilməsi zamanı İXM-də təsbit edilmiş müvafiq hüquq normalarından istifadə oluna bilər [21, s. 62-93]. Məsələn, göstərilən məcəllənin III bölməsi “İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraat” adlanır (maddə 48-98). Həmin bölmədə inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraata dair ümumi müddəalar, inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın iştirakçıları, onların hüquq və vəzifələri, inzibati xəta haqqında iş üzrə sübutlar və onların qiymətləndirilməsi, eləcə də icraatla bağlı digər tədbirlərin təmin edilməsi istiqamətində praktiki cəhətdən vacib müddəalar ehtiva olunur və s.;

- Azərbaycan Respublikasının İnzibati-Prosessual Məcəlləsi [18, s. 368-430]. Məcəllədə (İPM) prosessual müddətlər, proses iştirakçıları, iddianın növləri, iddia müddəti və s. barədə müvafiq hüquq normaları təsbit edilmişdir (maddə 22-39) ki, onlar da mediasiyaya müraciət prosesində əhəmiyyət kəsb edə bilər;

- Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi [24]. Adəçəkilən normativ hüquqi aktda (AM) ailə hüquqlarının müdafiəsi (maddə 7), ailə münasibətlərindən irəli gələn mübahisələrin mediasiya vasitəsilə həlli (maddə 7-1), ailə münasibətlərinə iddia müddətinin tətbiqi (maddə 8) və s. ilə bağlı müddəalar yer almışdır;

- Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi [32]. Məcəllədə (ƏM) göstərilir ki, fərdi əmək mübahisələri mediasiya vasitəsilə həll oluna bilər. Fərdi əmək mübahisələri ilə bağlı məhkəməyə müraciət etməmişdən əvvəl “Mediasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş qaydada ilkin mediasiya sessiyasında iştirak tələb olunur (maddə 294). Fərdi əmək mübahisələrinin həllində iddia müddətləri xüsusi qaydada tənzimlənilir. Belə ki, məsələn, işçi öz hüququnun pozulduğunu aşkar etdiyi gündən etibarən 3 təqvim ayı ərzində fərdi əmək mübahisələrinə baxan orqana müraciət edə bilər; həmçinin ziyan vurulmaqla bağlı yaranmış əmək mübahisələrinin həlli üçün işçi, hüququnun pozulduğunu aşkar etdiyi gündən etibarən 1 il ərzində məhkəməyə müraciət edə bilər. İşçilərin həyat və sağlamlığına vurulmuş zərərin ödənilməsi haqqında tələblərə iddia müddəti şamil edilmir. Göstərilən müddətlər üzürlü səbəblərdən – iddiaçının xəstələnməsi, ezamiyyətdə, yaşayış yerindən kənarında məzuniyyətdə olması, yaxın qohumunun ölməsi və digər obyektiv hallarla bağlı səbəblərdən ötürülsə, fərdi əmək mübahisəsinə baxan orqan buraxılmış müddəti bərpa edərək mübahisəyə mahiyyəti üzrə baxa bilər. Eyni zamanda, ƏM-də qeyd edilir ki, iddiaçının «yaxın qohumu» dedikdə, işçinin atası, anası, babası, nənəsi, əri (arvadı), uşaqları, bacıları, qardaşları, qudaları, ərinin (arvadının) valideynləri, qardaşları, bacıları başa düşülməlidir (maddə 296). Məcəllədə həmçinin müəyyən edilmişdir ki, mediasiya prosesinin tətbiqi ilə əlaqədar iddia müddətinin axımının dayandırılması məsələsi MHQ ilə müəyyən edilir və s.;

- “Vətəndaşların müraciətləri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu [27, s. 136]. Bu normativ hüquqi aktda da (VMQ) mediasiyaya

müraciətlə bağlı münasibətlərin tənzimlənməsində əhəmiyyətli ola biləcək müvafiq hüquq normaları təsbit edilmişdir. Məsələn, müraciət etmək hüququ (maddə 1), vətəndaşların müraciətlərinə dair tələblər (maddə 6), vətəndaşların yazılı müraciətlərinin qəbulu, qeydiyyatı və onlara baxılması qaydası (maddə 7), müraciətə baxılması müddəti (maddə 10) və s. müddəalar;

- Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Qərarları [30]. Mediasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı münasibətlərin nizama salınmasında müvafiq hüquq normalarının şərh edilməsinə dair adıçəkilən orqanın qərarları hüququn mənbəyi kimi mühüm rol oynayır. Nümunə qismində aşağıdakı qərarları göstərə bilərik: məsələn, Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 373.2 və 384.0.4-cü maddələrinin şərh edilməsinə dair” 3 iyun 2013-cü il tarixli Qərarı (Qərarı qeyd edirik ki, MM-in 384.0.4-cü maddəsində nəzərdə tutulan əşya hüquqlarının müdafiəsi ilə əlaqədar tələblərə iddia müddətinin şamil edilməməsi kredit müqavilələrindən yaranan münasibətlərə aid edilə bilməz); Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 155-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 4.3–4.6, 55.2, 152.1.6 və 152.1.6-1-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 14 dekabr 2022-ci il tarixli Qərarı (Qərarı deyilir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin I hissəsində təsbit edilmiş məhkəmə müdafiəsi hüququnun təmin edilməsi məqsədi ilə, Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 155.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, ilk iddia ilə birlikdə baxılmaq üçün qarşılıqlı iddia verən cavabdehdən həmin Məcəllənin 4.3–4.6-cı maddələrinə əsasən kommersiya mübahisələri, həmçinin ailə və əmək münasibətlərindən irəli gələn mübahisələr üzrə məhkəməyə qədər nizamlama qaydalarına (pretenziya və mediasiya) riayət edilməsi tələb olunmur) və digər qərarlar;

- Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Qərarları [31]. Mediasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı yaranan münasibətlərin tənzimlənməsi istiqamətində Ali Məhkəmənin göstərdiyi mütəmadi diqqət və qəbul etdiyi qərarlar vacib əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, 2022-ci il 28 yanvar tarixində Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsində Mediasiya Şurasının idarə heyətinin üzvləri və aidiyyəti struktur qurumlarının üzvləri ilə müvafiqdiskussiyalar keçirilmiş, eləcə də iclasda “Mediasiya haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiqindən irəli gələn və məhkəmələrdə mediasiya fəaliyyəti ilə bağlı yaranmış aktual məsələlərin müzakirəsi aparılmışdır. Görüş zamanı “Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 3 aprel tarixli Fərmanına uyğun olaraq, həyata keçirilən məhkəmə-hüquq islahatlarının yeni mərhələsinin əsas məqsədinin hüquq sisteminin müasir dövrün tələblərinə cavab verən inkişafına nail olunması, Mediasiya Şurasının yaradılmasının və mediasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsinin məhz bu istiqamətdə görülmüş mühüm addım kimi qiymətləndirilməsi, xüsusilə, vurğulanmışdır. Bu sırada Ali Məhkəmənin bir neçə Plenum qərarlarının adlarını çəkmək yerinə düşər: “İnzibati mübahisələrə dair işlər üzrə məhkəmə qaydasında tətbiq edilən müvəqqəti xarakterli müdafiə

tədbirləri haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun Qərarı (04.10.2023-cü il); “İnzibati mübahisələrə dair işlər üzrə məhkəmə qaydasında tətbiq edilən müvəqqəti xarakterli müdafiə tədbirləri haqqında” Qərarın tətbiqi ilə bağlı məhkəmələrin fəaliyyətinin monitorinqinin aparılmasına dair Ali Məhkəmə Plenumunun Qərarı (04.10.2023-cü il); Vahid məhkəmə təcrübəsi baxımından əhəmiyyətli olan məhkəmə aktlarının indeksləşdirilməsi Qaydaları (04.11.2023-cü il); “Xarici elementli kommərsiya mübahisələrində qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun Qərarı (14.12.2023-cü il); “Xarici elementli kommərsiya mübahisələrində qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 2023-cü il 14 dekabr tarixli 16 nömrəli Qərarının tətbiqi ilə bağlı məhkəmələrin fəaliyyətinin monitorinqinin aparılmasına dair Plenum Qərarı (14.12.2023-cü il) və sair qərarlar.

III. Nəticə

Beləliklə, yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq, doktrinal müstəvidə qeyd edə bilərik ki, mediasiyaya müraciət hüquqi qurum kimi mediasiya prosesinin əsasları subinstitutunun tərkibində yer almışdır. Deməli, mediasiyaya müraciət anlayışı özündə mülki işlər üzrə mübahisələri (xarici elementli mübahisələr də daxil olmaqla), eləcə də ailə münasibətlərindən, əmək münasibətlərindən və inzibati hüquq münasibətlərindən irəli gələn mübahisələrin mediasiya təşkilatlarında həlli üçün mediasiyaya müraciətlə bağlı yaranan ictimai münasibətləri tənzimləyən hüquq normalarının sistemini ehtiva edir. Belə yanaşma beynəlxalq praktikaya da uyğundur [10; 14] və insan hüquqlarının təmin olunması kontekstində effektiv vasitə kimi əhəmiyyətli rol oynayır [1].

Müasir dövrdə mübahisələrin alternativ həlli üsullarından olan mediasiyanın təşkili və həyata keçirilməsi fonunda fiziki və hüquqi şəxslərin bu istiqamətdə maariflənməsi, vətəndaş cəmiyyətində hüquqi düşüncə və mediasiya mədəniyyətinin formalaşması baxımından, bu məqalə aktual olaraq mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Eyni zamanda, təqdim olunan məqalə formalaşmaqda olan mediasiya hüquq elminə (doktrinaya) əhəmiyyətli töhfədir və ali məktəb tələbələri, müəllimlər, hüquqşünaslar, mediasiya hüquq elmi sahəsində çalışan mütəxəssislər, praktik işçilər, ekspertlər və digər şəxslər üçün də faydalı ola bilər.

REFERENCES:

1. Adilov N. The positive impact of mediation reforms in Azerbaijan on the protection of human rights // Police Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Azerbaijan. Materials of the international scientific-practical conference *Actual problems of human rights in the modern era* dedicated to the 74th anniversary of the Universal Declaration of Human Rights. Baku, 27 Dec 2022, pp. 21-25 (in Azerbaijani – Adilov N. *Azərbaycanda mediasiya islahatlarının insan hüquqlarının müdafiəsinə müsbət təsiri* // Azərbaycan

- Respublikası Daxili İşlər Nazirliyi Polis Akademiyası. Ümumdünya insan hüquqları Bəyannaməsinin 74 illiyinə həsr olunmuş “Müasir dövrdə insan hüquqlarının aktual problemləri” mövzusunda keçirilən Beynəlxalq elmi-praktiki konfransın (27 dekabr 2022-ci il) materialları. Bakı, “Bakı” nəşriyyatı, 2022, s.21-25).*
2. Aliyev A.I. Human Rights. Second edition. Bakı: “Nurlar” Publishing House, 2019. 352 p (in Azerbaijani – Əliyev Ə.İ. *İnsan hüquqları. Dərslik. Yenidən işlənmiş və əlavələr edilmiş ikinci nəşr. Bakı: «Nurlar» nəşriyyatı, 2019, 352 s).*
 3. Aliyev E.A., Huseynova F.E. The representation in the mediation process. Azerbaijani Lawyer Law Review, 2023-№1(22), 114 p (in Azerbaijani – Əliyev E.Ə., Hüseynova F.E. *Mediasiya prosesində təmsilçilik // “Azərbaycan Vəkili” elmi-praktik hüquq jurnalı. 2023-№1(22). 114 s).*
 4. Aliyev Heydar – founder of the independent Azerbaijan state. Collection of articles. In Aliyeva A.E., Huseynova F.E. Bakı: SkyE Publishing, 2021. 558 p (in Azerbaijani – *Heydər Əliyev: müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi. Məcmuələr toplusu / Müəllif-tərtibçilər: Əliyeva A.E., Hüseynova F.E. Bakı, SkyE nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsi, 2021, 558 s).*
 5. Aliyev H. “Our independence is forever”. Book 1-46. Bakı: Azərənəşr, 1997-2013 (in Azerbaijani – *Əliyev Heydər. Müstəqilliyimiz əbədidir. 1 – 46 kitab. Bakı: Azərənəşr, 1997-2013).*
 6. Aliyev I. “Our aim is development”. Book 1-126. Bakı: Azərənəşr, 2003-2024 (in Azerbaijani – *Əliyev İlham. İnkişaf - məqsədimizdir. 1 – 126 kitab. Bakı: Azərənəşr, 2003-2024).*
 7. Aliyev Z.H., Aliyev E.A., Huseynova F.E. The meditation law of Azerbaijan: General Part. Bakı: “Zardabi Nashr” LLC, 2023, 352 p (in Azerbaijani – *Əliyev Z.H., Əliyev E.Ə., Hüseynova F.E. Azərbaycan Respublikasının mediasiya hüququ: ümumi müddəalar. Dərs vəsaiti. Bakı, “Zərdabi-Nəşr” MMC, 2023, 352 s).*
 8. Aliyev Z.H., Aliyev E.A., Huseynova F.E. The meditation law of Azerbaijan: Special Part. Bakı: “Zardabi Nashr” LLC, 2024, 198 p (in Azerbaijani – *Əliyev Z.H., Əliyev E.Ə., Hüseynova F.E. Azərbaycan Respublikasının mediasiya hüququ: xüsusi hissə. Dərs vəsaiti. Bakı, “Zərdabi-Nəşr” MMC, 2024, 198 s).*
 9. Aliyev Z.H. The European Court of Human Rights. Bakı: “AZSEA” Publishing, 2012. 232 p (in Azerbaijani – *Əliyev Z.H. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi. Dərs vəsaiti. Bakı, “AZSEA” nəşriyyatı, 2012, 232s).*
 10. Basic mediation training. Proceedings Book. In Prof. Dr. Ali Yeşilirmak, Dr. Elif Kısmet Kekeç, Alper Bulur. Ankara: Arcs Matbaacılık, 2021, 229 p (in Turkish – *Temel arabuluculuk eğitimi. Katılımcı Kitabı / Kitap editörleri: Prof. Dr. Ali Yeşilirmak, Dr. Elif Kısmet Kekeç, Alper Bulur. T.C. Ankara, Arcs Matbaacılık, 2021, 229 s).*

11. Dictionary of the Azerbaijani language. Volume II. In Prof. Ağamus Axundov. Baku: Çıraq, 2000. P. 235 (in Azerbaijani – *Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. II cild / Filologiya elmləri doktoru, professor Ağamusa Axundovun redaktəsi ilə. Bakı, “Çıraq”, 2000, s.235*).
12. D’Urso L., Qavrila K.-A. Book for the main participants of the mediation process. Baku: ADR Center, 2020. Pp. 112-113 (in Azerbaijani – *Leonardo D’Urso, Konstantin-Adi Qavrila. Mediasiyanın əsas iştirakçılarının təlimi üçün tədris vəsaiti. Bakı, ADR Center, 2020, 112 s*).
13. Eggert M.A., Falzon V. Resolving conflicts. October, 2003. 113 p. URL: <https://shorturl.at/aA9TF> (last access 30.03.2024).
14. Legit-Supra Law Firm. Basic provisions and legal analysis of the Singapore Mediation Convention (in Russian – *Legit-Supra. Основные положения и правовой анализ Сингапурской Конвенции о медиации*). URL: <https://www.supralegit.com/ru/> (last access 06.04.2024).
15. Mammadrzali Sh.S. Information rights in national mediation law and practice: some notes on a preliminary scholarly approach (in Azerbaijani – *Məmmədrzalı Ş.S. Milli mediasiya qanunvericiliyində və təcrübəsində informasiya hüquqları: ilkin elmi yanaşma üzrə bəzi qeydlər*). URL: <https://yenilik.az/cemiyyet/24347-mll-medasya-qanunverclynde-ve-tecrubesnde-nformasya-huquqlar-lkn-elm-yanashma-uzre-bez-qeydler.html> (last access 03.04.2024).
16. Mirzayev N. Mediation: Theory and Azerbaijani practice. Baku: ADR Center, 2020. Pp. 16-30 (in Azerbaijani – *Mirzəyev N. Mediasiya. Nəzəriyyə və Azərbaycan təcrübəsi. Bakı, ADR Center, 2020, s.16-30*).
17. Naghiyeva L. The role of mediation in the resolution of the disputes. Azerbaijani Lawyer Law Review, 2016-№9. Pp. 2-6 (in Azerbaijani – *Nağiyeva L. Mübahisələrin həllində mediasiyanın rolu // “Azərbaycan Vəkili” jurnalı, IX nömrə. Bakı, 2016, s. 2-6*).
18. The Administrative Procedural Code of Azerbaijan. In PhD Karimli B.J. Baku: Hüquq Yayın Evi, 2016. Pp. 368-430 (in Azerbaijani – *Azərbaycan Respublikasının İnzibati-Prosessual Məcəlləsi / Buraxılışa məsul: B.C.Kərimli. Bakı, “Hüquq Yayın Evi”, 2016, s.368-430*).
19. The Civil Code of Azerbaijan. In PhD Karimli B.J. Baku: Hüquq Yayın Evi, 2016. Pp. 268-273 (in Azerbaijani – *Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi / Buraxılışa məsul: B.C.Kərimli. Bakı, “Hüquq Yayın Evi”, 2016, s.268-273*).
20. The Civil Procedural Code of Azerbaijan. In PhD Karimli B.J. Baku: Hüquq Yayın Evi, 2016. Pp. 33-221 (in Azerbaijani – *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosesual Məcəlləsi / Buraxılışa məsul: B.C.Kərimli. Bakı, “Hüquq Yayın Evi”, 2016, s.33-221*).

21. The Code of the administrative offences of Azerbaijan. In PhD Karimli B.J. Baku: Hüquq Yayın Evi, 2016. Pp. 62-93 (in Azerbaijani – *Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi / Buraxılışa məsul: B.C.Kərimli, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru . Bakı, “Hüquq Yayın Evi”, 2016, s.62-93).*
22. The Collection of Legislative acts of the Republic of Azerbaijan. Baku, 2019, № 9, art. 1539 (in Azerbaijani – *Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu. Bakı, 2019, № 9, maddə 1539).*
23. The Constitution of the Republic of Azerbaijan. Baku: “N” Publishing House, 2015. 52 p (in Azerbaijani – *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: «N» nəşriyyatı, 2015, 52 s).*
24. The Family Codex of the Republic of Azerbaijan (in Azerbaijani – *Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi).*
URL: <https://www.e-qanun.az/framework/46946> (last access 01.04.2024).
25. The methodology of the mediation. In Farzaliyev A. Baku: “Digital Fortress” LLC, 2023. 328 p (in Azerbaijani – *Mediasiyanın metodologiyası / Buraxılışa məsul şəxs: Əli Fərzəliyev. Bakı, “Digital Fortress” MMC, 2023, 328 s).*
26. The Law on Advocates and Advocacy activities. In PhD Karimli B.J. Baku: Hüquq Yayın Evi, 2020. 20 p (in Azerbaijani – *“Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu / Buraxılışa məsul: B.C.Kərimli. Bakı, “Hüquq Yayın Evi”, 2020, 20 s).*
27. The Law on Citizens’ applications. The Collection of the normative-legal acts. In PhD Karimli B.J. Baku: Hüquq Yayın Evi, 2017. 136 p (in Azerbaijani – *“Vətəndaşların müraciətləri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Normativ hüquqi aktlar toplusu / Buraxılışa məsul: B.C.Kərimli, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru . Bakı, “Hüquq Yayın Evi”, 2017, 136 s).*
28. The Law on Mediation. In PhD Karimli B.J. Baku: Hüquq Yayın Evi, 2019. 36 p (in Azerbaijani – *“Mediasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu / Buraxılışa məsul: B.C.Kərimli. Bakı, “Hüquq Yayın Evi”, 2019, 36 s).*
29. URL: <https://barassociation.az/> (last access 06.04.2024).
30. URL: <https://constcourt.gov.az/az/decisions> (last access 01.04.2024).
31. URL: <https://supremecourt.gov.az> (last access 02.04.2024).
32. URL: <https://www.e-qanun.az/framework/46946> (last access 03.04.2024).

**Normative legal regulation of
application to mediation in the modern period**

ETIBAR ALIYEV*

Abstract

In the article, the issue of the normative legal regulation of mediation in modern times is considered in a scientific context. It is noted that certain mediation relations are created during the mediation application procedure. Such relations that arise are regulated by means of relevant mediation-legal norms. The relevant mediation-legal norms are mainly established in the following normative legal acts: Constitution of the Republic of Azerbaijan, Civil Code of the Republic of Azerbaijan, Civil-Procedural Code of the Republic of Azerbaijan, Law of the Republic of Azerbaijan "On Mediation", Family Code of the Republic of Azerbaijan, Labor Code of the Republic of Azerbaijan, Code of Administrative Offenses of the Republic of Azerbaijan, Administrative-Procedural Code of the Republic of Azerbaijan, Constitution of the Republic of Azerbaijan Decisions of the Court, relevant decisions of the Supreme Court of the Republic of Azerbaijan, etc.

Keywords: *alternative resolution of disputes, mediation process, parties to the dispute, appeal to mediation, normative legal regulation, mediation-legal norms.*

**Нормативно-правовое регулирование
применения к медиации в современный период**

ЭТИБАР АЛИЕВ**

Резюме

В статье вопрос нормативно-правового регулирования медиации в современное время рассматривается в научном контексте. Отмечается, что в ходе процедуры применения медиации создаются определенные медиационные отношения. Возникающие такие отношения регулируются посредством соответствующих медиативно-правовых норм. Соответствующие медиативно-правовые нормы закреплены в основном в следующих нормативно-правовых актах: Конституция Азербайджанской Республики, Гражданский Кодекс Азербайджанской Республики, Гражданско-Процессуальный Кодекс Азербайджанской Республики, Закон Азербайджанской Республики «О медиации», Семейный Кодекс Азербайджанской Республики, Трудовой Кодекс Азербайджанской Республики. Кодекс об административных правонарушениях Азербайджанской Республики, Административно-процессуальный Кодекс Азербайджанской Республики, решения Конституционного суда Азербайджанской Республики, соответствующие решения Верховного суда Азербайджанской Республики и т.д.

Ключевые слова: *альтернативное разрешение споров, процесс медиации, стороны спора, обращение к медиации, нормативно-правовое регулирование, медиативно-правовые нормы.*

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 30.04.2024

Çapa qəbul: 23.09.2024

* Doctor of Laws, Professor / Baku State University / email: a-etibar@rambler.ru

** Доктор юридических наук, профессор / Бакинский Государственный Университет / email: a-etibar@rambler.ru